

DEHQON XO‘JALIKLARINI KADASTR MA’LUMOTLARI BAZASINI TAKOMILLASHTIRISH

Aralov Muzaffar Muxammadiyevich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti katta o‘qituvchisi

Bobonazarov Toshmuhammad Yo‘ldashevich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti, 1-bosqich magistranti

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 20 dekabrda «Mavjud yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, 2020 yil hosili uchun qishloq xo‘jaligi ekinlarini oqilona joylashtirish va mahsulot yetishtirishning prognoz hajmlari to‘g‘risida» 1025-sonli qaroriga asosan «O‘zdaverloyiha» davlat ilmiy-loyihalash instituti tomonidan «2020-2030 yillarda qishloq xo‘jaligi yerlaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo‘yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlarning prognoz ko‘rsatkichlari» ishlab chiqilgan[1].

Elektron raqamli xaritalarni yaratish aktual ortofotoplanlar ArcGIS dasturi yordamida davlat koordinatalar tizimiga bog‘langan holda tasdiqlangan klassifikator asosida raqamlashtirish ishlari amalga oshiriladi. Bunda barcha topoelementlarning qatlamlari shakllantiriladi, ma’lumotlar bazasi tuziladi.

Tuman (shahar)ning elektron raqamli xaritalari topo elementlar bilan chegaralangan maydonlarga takrorlanmaydigan tartib raqamlari bilan konturlar belgilanadi.

Kontur ichida xo‘jalik faoliyati uchun ichki ariq, dala yo‘li, qatorlab ko‘p yillik daraxtzorlar yoki vaqtinchalik dala cheklari barpo qilingan bo‘lsa, alohida kontur raqamlari berilishiga yo‘l qo‘yilmaydi va kontur yaxlitligi saqlab qolinadi.

Konturdagi jami yer maydon va yer turlari bo‘yicha maydonlar kompyuter dasturi orqali hisoblanib konturlar bo‘yicha qaydnomasi elektron shakllantiriladi. Kelgusida belgilangan tartibda boshqa yer toifasiga yoki turiga o‘zgarganda ham kontur raqami saqlab qolinadi[1].

Mavzuli kartalarning mazmuni xilma-xil bo‘lib, ular har xil maqsadlar uchun tuziladi. Kartalar bevosita dalada syomka asosida yaratilib, so‘ng generalizatsiya qilinadi va mayda masshtabli kartalar qishloq xo‘jaligi, geologiya, tuproq va o‘rmon kartalari tuziladi.

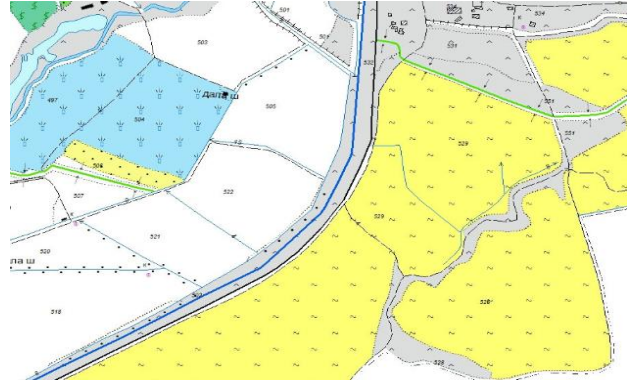
Boshqa mavzuli kartalar statsionar kuzatishlar asosida (meteorologik, gidrologik, ba‘zan ekologik) tuzilsa, ba‘zilari statistik manbalar asosida tuziladi (iqtisodiy, ijtimoiy va aholi kartalari). Lekin mavzuli kartalar umumgeografik kartalardan farq qilib, hududning hammasini yoki biror zaruriy qismini qamrab oladi, masalan, geologik, tuproq va qishloq xo‘jaligi (yer fondi va kadastr) kartalari.

Qishloq xo‘jaligi kartalari eng ko‘p tarqalgan bo‘lib, 2 xil tushunchaga asoslanadi, ya‘ni ular: 1-qishloq xo‘jaligini ishlab chiqarish kartalari bo‘lib, ularni tarqalishi, holati va rivojlanishi hamda qishloq xo‘jaligining rivojlanishiga ta‘sir qiluvchi omillar, ularning o‘zgarishi ko‘rsatilgan bo‘ladi. 2-qishloq xo‘jalik resurslari: ulardagi band aholi, ishlab chiqaradigan mahsuloti va qishloq xo‘jalik ekinlarining hosildorligi va hokazolar bo‘ladi.

Qishloq xo‘jaligi kartalari asosini yerdan foydalanish va yer kadastr kartalari tashkil qilib, ularda foydalaniladigan, ekin ekilgan yerlar chegaralari, maydonlari ko‘rsatiladi. Yer tuzish kartalarida yerlarning meliorativ holati va ekologik vaziyatlari berilishi mumkin. Bu ko‘rsatkichlar ko‘proq tuproq kartalarida ko‘rsatilib, dalada 1:10000 va 1:25000 ba‘zan 1:1000 masshtabda syomka qilish yo‘li bilan bajariladi. So‘nggi vaqtda respublikamizda «Yer kadastr qonuni» joriy etilishi munosabati bilan yer kadastr kartalarini yaratishga kirishildi. Hozirgi vaqtda 1:10000 masshtabda sug‘oriladigan yerlarning kadastr kartalari tuzilmoqda, kelgusida lalmikor yerlarning ham yer kadastr kartalari tuziladi.

Mayda masshtabli qishloq xo‘jaligi kartalarini yaratish Respublikamizda ancha yaxshi yo‘lga ko‘yilgan. 1930-yillardayoq respublikamizning mayda masshtabli qishloq xo‘jalik kartalari yaratildi. Masalan, 1:1000000 masshtabli «Paxtachilik», «Yer fondi» va «Chorvachilik» kartalari shular jumlasidandir. «O‘zdaverloyiha» instituti tomonidan 1984-yilda O‘zbekiston agrosanoatini aks ettiruvchi yirik

kartografik albom chop etildi. Al'bomda qishloq xo'jaligiga tegishli juda ko'p kartalar berilib, uning asosini qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlash sanoati tashkil qiladi.

Qishloq xo'jalik kartasi

Ma'lumotlar bazasi - raqamli ko'rinishdagi biror-bir tartib bilan joylashtirilgan ma'lumotlar yig'indisi, masalan, relyef, aholi punktlari, geologik, ekologik va ma'lumotlar bazalari. Ma'lumotlar bazasini shakllantirish, ularga kirish yo'llarini belgilash va ma'lumotlar bazasida ishlash ma'lumotlar bazasining boshqarish tizimi orqali bajariladi. Bu tizim tezlik bilan kerakli ma'lumotlarni topadi, ularni keyingi ishlar uchun qayta ishlash imkonini yaratadi. Agar ma'lumotlar bazasi bir necha joyda tashkil etilgan bo'lsa, ular tarqalgan ma'lumotlar bazasi deyiladi.

Ma'lumotlar bazasi va ularni boshqarish vositalari to'plami ma'lumotlar banki deyiladi. Ma'lumotlar bazasi va banki kompyuterlar tarmoqlari asosida bog'langan bo'lib, ularga kirish ruxsat etilgan boshqaruv yo'li bilan olib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R.A. Turayev. "Sug'oriladigan yerlar monitoringini yuritish metodologiyasini takomillashtirish". Dissertatsiya (DSc): 06.01.10. –T.-:2021.
2. Aralov M.M., Berdiyev D.F., Abdiaziziov A.A. Uchuvchisiz uchish apparatlarini kartografiya sohasida qo'llash tamoyillari. ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES SCIENTIFIC JOURNAL 2021, апрел.

3. Aralov M.M., Berdiyev D.F., Abdiraxmatov N.A. Geodezik ishlarda sun`iy yo`ldosh orqali o`lchash usullari. **ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES SCIENTIFIC JOURNAL** 2021, апрел.

